

argument: vekst og miljø

Prøveutgave.
Ikke publisert.

Bedrifters globale samfunnsansvar—s 6-7

Amerikansk satire—s 12-13

Mens vi venter på døden—s 22-23

Fremad for tverrfaglig formidling!

Av Maria Veie Sandvik

Trening i formidling av studentforskning er sjeldent ved UiO. Vis meg den studenten som publiserer før påbegynt ph.d.! Enkelte fakulteter og fag har tidskrifter som gir et slikt tilbud til studenter, men vi trenger et talerør som er felles for alle studenter ved UiO.

Magasinet som du leser i akkurat nå vil være med på å skape en identitet som deles av studentene ved Norges beste universitet. Hvorfor skal ikke vi samle kompetanse og lage det beste, og mest tverrfaglige studenttidsskriftet? Hvis vi ønsker at vårt universitet skal bli et fremragende internasjonalt forskningsuniversitet på flere felt er det bare å starte nå. Vi må skape en nysgjerrighet for forskning, og formidle en opplevelse av dette eurekafulle og spennende dektivarbeidet! Forskning er ikke noe vi skal delta i bare fordi vi bør, men fordi vi vil dele opplevelsen av at det går opp et lys...

La oss presentere nytt krutt!

Tiden for de store oppdagelser er ikke over – for hver enkelt student vil opplevelsen av selve sammenhengen i eget forskningsfelt være et enormt eureka. Hvorfor skal bare veileder og sensor få oppleve slike fremragende forskningsbidrag? Det er kjipt å tenke på at de fleste masteroppgaver støver ned på biblioteket uten at noen utenfor den innerste fagkretsen kjenner innholdet.

Et tverrfaglig magasin vil gi en lavterskel mulighet til å publisere egne funn for alle på tvers av fakulteter og fag - jeg kan ikke annet enn si at ideen er glimrende! Gjennom dette talerøret kan man samle stadig nye bidragsytere og det som allerede finns av krefter i studenttidsskrifter ved UiO. Her bør det være et mål at magasinet redaktør har aktiv kontakt med samtlige fagmiljøer for å få innspill til studenter som arbeider med et fruktbart forskningsfelt. For et slikt talerør skal ikke uttrykke kulden hos en liten klikk, men sprengre grenser på tvers av fakulteter og fagmiljø ved UiO. Magasinet bør kjempe for å gi en oppdatering av hva som rører seg på Norges største universitet. Hva med å lage et register for prosjektbeskrivelser som leveres i forbindelse med masterstudiet? Hvis studenter oppfordres til å skrive en kort, konsis, og en smule populærvitenskapelig presentasjon av sine problemstillinger kan disse tekstene bli en fast del av magasinet fagsider.

Jeg ser med forventning fram til fremragende fordykning i neste utgave!

Maria Veie Sandvik (* 1977).

Kunsthistoriker. Leder av Studentparlamentet i Oslo.

Gi studenten en sjanse!

Av Rolv Christian Topdahl

Studenter ved Universitetet i Oslo har en rik tidsskriftflora å boltre seg i. De mange fakultetstidsskriftene retter seg mot bestemte fagmiljøer med en forholdsvis tung faglig profil, mens Universitas tar seg av «hele» studentmassen med en lettere og mer tabloid tone. Men det trengs en publikasjon som kan fylle ut rommet mellom aktualitet/spissing og dyptpløyende faglige diskusjoner. Hvorfor? La meg presentere to stikkord; «fagkritikk» og «faglig formidling».

«Fagkritikk».

Kvalitetsreformen gir studentene mindre tid til å fordype seg i tekster som ikke er på pensum, noe som svekker evnen til å drive fagkritikk. Den jevne student har flere forelesninger og seminar i uka og har rett og slett ikke overskudd til mer fag etter endt studiedag. Det er imidlertid viktig å skille mellom bachelor- og masterstudenten. Det er rimelig å anta, av åpenbare grunner, at masterstudenten er mer faglig engasjert enn bachelorstudenten. Å få studenter på lavere grad mer faglig engasjert er derfor hovedutfordringen.

Universitas er en ukentlig tabloid studentavis. Kravet om aktualitet og den tabloide formen levner lite rom for faglig debatt og diskusjon. Vi har et ansvar overfor studentene i å formidle hva som rører seg ved Universitetet, BI og de vitenskapelige høyskolene. Vi har derfor

ikke mulighet til å bruke flere sider på en tung faglig artikkel. På den andre siden blir ofte tidsskriftene ved fakultetene for tunge og innesluttet for den jevne bachelorstudent. Det trengs derfor en mellomting; en publikasjon som kan fungere som faglig forum for disse studentene!

«Faglig formidling».

Studentene ved Universitetet blir raskt loyet inn i den «akademiske skriveformen»; du skal argumentere for ethvert aspekt av en problemstilling på en faglig og nøktern måte. Denne står på mange måter i kontrast til den «journalistiske skriveformen»; hvor spissing, tydelighet og evnen til å fatte seg i korthet, er viktig. Som kulturredaktør i Universitas blir jeg ukentlig minnet på dette skillet. Akademikere liker generelt dårlig å høre at 3500 tegn er maks på kronikkplass, selv om det er over gjennomsnittet i en journalistisk sammenheng. Studenter må bli bevisst dette skillet. De må lære at korthet og tydelighet er alfaomega når akademia skal ut til allmennheten. En studentpublikasjon som forener aktualiteten og den tabloide formen til Universitas med den faglige bevisstheten til fakultetstidsskriftene, er et perfekt forum for dette.

På bakgrunn av dette ønsker jeg Meisingsets/Vikens/Gustavsons tidsskrift velkommen. Et tverrfaglig og lettere

tabloid tidsskrift vil skape mer faglig engasjement og interesse for hva som rører seg ved Universitetet. Studenter vil videre få et sårt tiltrengt forum hvor de kan lære seg å formidle sin kompetanse, da faglig formidling er et forsømt felt ved Universitetet. Kort sagt: Studentene trenger å bli kjent med akademia utenom pensumlisten og semesteroppgaven!

Rolv Christian Topdahl (* 1981).

Kulturredaktør i Universitas.

Trenger du flere argumenter?

Finn dem hos Akademika.

akademika

“Let us be true global citizens. Let us not rest until we have truly succeeded in bringing positive change into the lives of people, and laid the foundations for peaceful, well-functioning, sustainable societies throughout the world.”

Disse ordene ble ytret av Generalsekretær Kofi Annan sommeren 2004. I motsetning til hva man skulle tro, var ikke disse ordene myntet på en forsamling humanitære organisasjoner, NGO'er eller politikere, men tvert i mot på administrerende direktører for de 500 største multinasjonale selskapene i verden. I følge en stadig voksende gruppe høyt profilerte offentlige personer og institusjoner, er bedriften i dag ikke bare et verktøy for aksjonærer, men et individ i seg selv, med de plikter og rettigheter som følger med. I denne gruppens syn har bedrifter et moralsk ansvar for å bidra til en generell positiv utvikling i verden. Dette moralske ansvar har blitt døpt ”Corporate Social Responsibility” (CSR), eller ”bedrifiers samfunnsansvar” på norsk. I den siste tiden har kritikken mot Statoils drift i Aserbajdsjan eksemplifisert dette. Helsingforskomiteen og Amnesty, med flere, hevder at Statoil neglisjerer sitt moralske ansvar i forhold til å styrke det sivile samfunn i landet. Ved første øyeblikk er styrkingen av den moralske dimensjonen i internasjonal business en utvikling som burde tiljules av alle, inkludert aksjonærer. Men hva finner man egentlig hvis man løfter litt på CSR-dynen?

Et amerikansk teknologiselskap donerte i fjor 75 millioner dollar til velledige organisasjoner...og brukte deretter 175 millioner dollar på å markedsføre sin giverglede! Dette synet på CSR er dominerende blant bedriftsledere over hele verden: CSR er en ny konkurransearena, og en ny måte å skape profitt på. Man bygger et etisk omdømme, samtidig som man for en hver pris ønsker å forhindre negativ publisitet. De positive effektene man skaper, blir på denne måten å regne

som en bi-effekt av forretningsdriften. Så hvorfor er CSR så utrolig viktig for organisasjoner som FN, WTO, EU og andre som dem?

Internasjonale politiske myndigheter, med FN i spissen, har en ”skjult agenda” bak kravet om samfunnsansvar. Tidligere tronet ”markedsliberalisering” øverst på FNs liste over utviklingsmålsettinger. Hvis bare økonomien ble privatisert i et land, ville demokrati, menneskerettigheter og sosial velferd automatisk følge. Etter gjentatte mislykkede økonomiske prosjekter, som for eksempel kondisjonalitet på lån fra IMF og Verdensbanken, skiftet man fokus: Nå var det demokratisering som tronet øverst. Hvis man klarte å gjennomføre demokratiske valg, ville økonomien og samfunnet blomstre. Kosovo og Afghanistan vitner om denne tilnærmingens betingede suksess.

I 2005 er det ”institusjonell kapasitetsbygging” som er i vinden. Grasrota må demokratiseres og liberaliseres, og demokrati og økonomisk velferd må vokse ut fra et krav i folket. Her støtter imidlertid FN, WTO og vestlige myndigheter på problemer: De har ingen offisiell legitimitet til å gå inn og påvirke befolkningen i et land direkte, og ofte blir de åpenlyst motarbeidet av myndighetene i landet (les: Aserbajdsjan, Myanmar, Nord-Korea, Zimbabwe etc). Så hvem kan bidra til en demokratisk kapasitetsbygging? Utviklingen i CSR-debatten tyder på at man ønsker multinasjonale selskaper i denne rollen. De er allerede til stede så godt som alle land i verden, og har en unik mulighet til å påvirke.

Hvis for eksempel Statoil kjemper for ytringsfrihet i Aserbajdsjan, og bruker økonomiske virkemidler for å oppnå

dette, har dette flere effekter: For det første bygger selskapet et etisk omdømme, som er økonomisk lønnsomt og som styrker deres konkurransevne. For det andre dekker de et primærbehov i befolkningen; ytringsfrihet, og for det tredje fyller de en oppgave som vanligvis blir forbundet med politisk ansvar; forsvar av rettigheter. Resultatet i lokalsamfunnet kan fort bli en misnøye med eget system og egne myndigheter, og bidrar til at man former seg et bilde av hvordan ”ting burde være”. Med andre ord: Man bygger kapasitet i befolkningen, og styrker opposisjonens handlingsrom. Dette er hva kritikerne ønsker at Statoil skal bidra til i Aserbajdsjan.

Dette er en utvikling som er særdeles problematisk på flere områder. For det første representerer denne CSR-agendaen et betydelig demokratisk problem. Ingen institusjon forespeiler seg å være mer demokratisk enn FN. Så godt som alle beslutninger, hvert fall de som dreier seg om eksterne intervensjoner i selvstendige stater, skal fattes etter konsensusprinsippet. Ved å delegerer utviklingsoppgaver til multinasjonale bedrifter omgås konsensuskravet effektivt. Dette har for så vidt blitt gjort gjentatte ganger tidligere, og er til en viss grad institusjonalisert i organisasjoner som Røde Kors og Leger uten Grenser, etc. Problemet er at det med rette kan stilles fundamentale spørsmål ved agendaen og legitimiteten til bedriftene. Har bedriften legitimitet til å bruke eiernes midler på formål som ikke har til hensikt å maksimere aksjonærers utbytte? Og er det formålstjenelig at en aktør som overlever gjennom konkurranse transformerer den sosiale og den politiske sfære til nok en konkurransearena?

Disse spørsmålene det ikke er like naturlig å stille humanitære organisasjoner. Selskapsrapporter, taler og uttalelser fra ledelsen i multinasjonale selskaper maler et utvetydig bilde: CSR skal skape profitt for aksjonærer. I så måte er det ikke ønskelig at bedrifter, som ikke kan holdes ansvarlig av den befolkningen de påvirker, tar over FNs eller nasjonale myndigheters utviklingsoppgaver.

I CSR-debatten i fremtiden er det viktig at det skapes et felles rammeverk. Hva er CSR, og for hvem implementeres politikken? Dersom det finnes et harmoniseringspotensial mellom profitt og bistand, forutsetter dette at man er enige om at økonomisk liberalisering fører til sosial utvikling. Hvis dette er en universell sannhet, kan CSR-agendaen videreføres som en ny konkurranseform som igjen bidrar positivt til samfunnsutviklingen. Derimot er det å tvinge frem en CSR-agenda som går på bekostning av profitt, og som er definert bredere enn det å etterleve lover og standarder, potensielt svært skadelig, både for bedrifter, lokalsamfunn, og internasjonale politiske aktører.

Det eneste spørsmålet som gjenstår å stille seg, er om det faktisk er ønskelig å utvide den liberaløkonomiske innflytelsen og rasjonaliteten til å omfatte alle aspekter ved sosialt liv, også i ikke-vestlige land.

Petter Tollefsen (* 1979).

Studerer menneskerettighetsjuss.

Har skrevet masteroppgave om Corporate Social Responsibility.

Illustrasjon: Bjarne Henning Kvaale

Economic growth and environmental quality – a tradeoff?

Av Ricardo Duque

Is economic growth always at odds with environmental quality? Recent research in environmental economics related to the so-called EKC-curve can show us whether our worst fears are true.

The greatest battles that Environmentalists and Green Enthusiasts have to fight daily are the unstoppable initiatives of the developing world to surrender to Capitalism and unconscious development schemes to generate wealth. Though this battle is great and complicated, the Environmentalists has found powerful allies in propaganda and Global-conscience Campaigning. Thus begins another battle, yet more complicated for the believers in Globalization and Trade-Liberalization: the battle against common-place knowledge about Economics and the effects of Economic Development on the Environment.

“Technology and science may, somehow circumvent many or most of the problems relating to the Earth’s Carrying Capacity and our constant deterioration of the Environment.”

The idea behind the Environmental Kuznets Curve (EKC) that was created in 1991 is a relationship between environmental conditions and income per capita: in the early stages of economic development there is a worsening of the environment, however, after a certain stage this trend is reversed and thus begins environmental improvement. This can be shown clearly as regards the emission of SO₂ (see graph).

The conclusions regarding this behavior were not simple to elaborate on. How can one explain that the environmental conditions actually begin to improve? Perhaps one of the conclusions that were drawn most generally were (as evaluated by Jon Strand at a Lecture held

at the Norwegian Research Council’s Conference on Poverty) that technology and science may, somehow circumvent many or most of the problems relating to the Earth’s Carrying Capacity and our constant deterioration of the Environment.

Many other explanations were drawn at the time as well. Certain critical episodes of environmental concern such as London smog during the Industrial Revolution and depletion of forestall resources in Europe, is historical experience that remind us that in many respects and places, environmental conditions have been much worse in previous times than they are today. These ideas kept bringing up the thought that we had misconceived the actual effects of economic growth and that in our fear of preserving the environment we had taken misled steps towards preservation and conservation.

The explanations began to come along as further studies revealed even stronger relations between growth and quality of life conditions evaluated locally as well as globally. As societies grow richer, these societies change to services and so energy resource intensity of production and consumption grow less rapidly. As well, as societies seem more capable of affording better life-standards, their preferences shift to better environmental conditions locally.

“Historical experience reminds us that in many respects and places, environmental conditions have been much worse in previous times than they are today.”

Recently, the EKC theory has come under serious attacks due to its lack of rigor in certain areas of its proposals. Critics have stated that the economic and econometric models (i.e. application of mathematical and statistical techniques to economics in the study of problems) used to explain the theory were lacking in strength. Meaning that income, growth and indicators were studied without establishing a *causal* relationship between the two. Namely, it was questioned whether it was actually economic growth and not state policies that improved the quality of life conditions. This would imply that due to the fact that the theory and the models used could not directly explain how income actually forced change, one could just as well assume that it was *changes in policy* that created the change. Policy changes are effects that can be installed in a nation without necessarily having to achieve the observed levels of income, hence breaking down the idea that economic growth was to be supported as a means of environmental bettering.

“As societies grow richer, these societies change to services and so energy resource intensity of production and consumption grow less rapidly.”

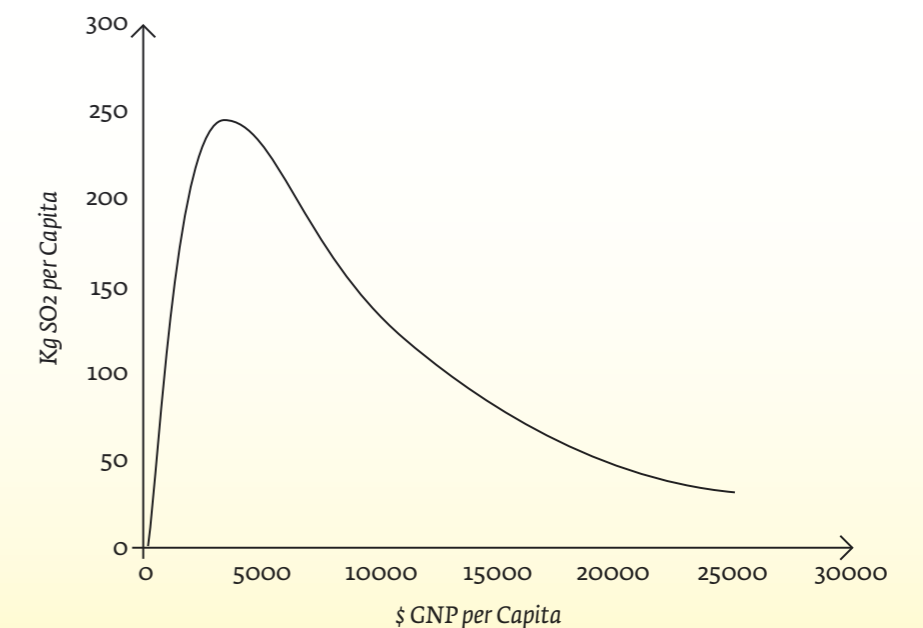
“As societies seem more capable of affording better life-standards, their preferences shift to better environmental conditions locally.”

Altogether the application of the EKC theories has proven to be much more slippery than at first expected. We have understood that locally conditions to improve due to growth, but overall there are many problems that do not work under EKC. Apparent global warming and loss of bio-diversity often seem to escape the hold of EKC thus proving that one must be careful at applying income as means of preservation. Though we have come a long way at understanding the effects of economic growth, it is clear the road ahead is much more winding and difficult.

Ricardo Duque (* 1983).

2,5 years of Physics, 2,5 Years of Industrial Engineering, Colombia, Universidad de los Andes). 1,5 years of Int. Business (HiO).

First year degree student in Physics, currently Economics at UiO. President, ISU (International Students Union) Oslo.

WTO, handel og markedsadgang – adgang til hvilke markeder?

Av Steinar Alsos

Av og til kan man få inntrykk av at hadde det ikke vært for norske bønder, ville vi ikke hatt fattigdom i verden.

De siste ukens debatt om forhandlingene i Verdens handelsorganisasjon, WTO, kan i alle fall tyde på det. Vi får høre om fattige afrikanske bønder, og subsidier og tollmurer i rike land. Tenk bare om de kunne få slippe til på våre markeder, på de rikes markeder i nord.

I midten av august var jeg i Accra, hovedstaden i det vestafrikanske landet Ghana, på WTO-seminar. Sammen med folk fra forskjellige afrikanske organisasjoner fra mer enn 20 ulike afrikanske land, folk som forberedte seg til WTOs toppmøte i Hong Kong i desember. Der var det ganske mange som snakket om markedsadgang. Men, faktisk ikke først og fremst til de rike markedene i nord. Den markedsadgangen man i første rekke var interesserte i, var adgangen til å selge varene sine på sine egne markeder.

En historie ble fortalt om kyllingproduksjon i Kamerun. I 1997 importerte Kamerun 978 tonn frossen kylling. I 2003 hadde dette tallet steget til 22.154 tonn. I samme tidsrom, fra 1997 til 2002, sank den nasjonale kyllingproduksjonen fra 26.500 tonn til 19.500 tonn. 87 prosent av importen kom fra Spania og Belgia. Kyllingprodusenter i Ghana forteller om lignende problemer. I Senegal må taper lokale risprodusenter kampen mot thailandsk, eksportsubsidiert ris, så jeg på BBC tidligere i år. Tenk om løftene om å kutte ut eksportsubsidier kunne bli holdt?

Historiene er ikke enestående. I Victoriasjøen i Øst-Afrika ble det satt ut nil-abbor som skulle foredles og eksporteres til rike markeder i nord. Bra prosjekt som ga sårt tiltrengte valutainntekter til Uganda. Men siden den samme nil-abbor forsynte seg grovt av ressursgrunnlaget til øvrige fiskeslag i sjøen, ble fangsten til lokalbefolkningen i landsbyene rundt den nye fabrikk sterkt redusert. Resultatet var økende arbeidsledighet og økende fattigdom. Inntekten fra fabrikk gikk til eierne, få av dem bodde i området som ble rammet.

Kanskje kan det også være nyttig å se hvem som vil tjene på økt handel med mat. Norge importerer i dag halvparten av den maten vi spiser. Mesteparten av dette kommer fra EU og USA. De minst utviklede landene, MUL-landene, har under en prosent av denne importen til tross for at disse landene har tollfri adgang til Norge. Med mindre vi setter i verk målrettede tiltak for å øke importen fra fattige land, er det all grunn til å tro at økt import av matvarer først og fremst vil tjene industrilandbruket i andre rike land. Når afrikanske produsenter taper kampen om egne markeder, hvordan skal de vinne kampen om markedene i Norge?

Det meste tyder på at de pågående WTO-forhandlingene ytterligere vil styrke eksportørens interesser, i og med at forhandlinene først og fremst dreier seg om reduksjoner i tollbeskyttelse og økt markedsadgang. Forslag om å la fattige land styrke beskyttelsen av eget landbruk får lite oppmerksomhet.

De fleste forslagene som ligger på bordet er skrevet ut fra eksportørens interesser, det er lite fokus på hvordan fattige

land skal få muligheten til å beskytte egen matproduksjon. Og det amerikanske forslaget må sees i lys av at det amerikanske landbruket har sterke eksportinteresser, derfor har USA kommet med forslag som vil føre til kraftig reduksjon i tollbeskyttelse – både i rike og fattige land. Mens EU, som i større grad ønsker å beskytte eget landbruk, har stilt harde krav om markedsadgang på andre områder, som industriprodukter og tjenester. Disse kravene har kommet som forutsetning for EUs landbruksutspill, og vil dramatisk ramme både industri- og tjenestesektoren i utviklingsland, dersom det blir vedtatt.

Dette illustrerer hvordan WTO-systemet virker – alle jobber for å ivareta for egne interesser. WTO er i første rekke en arena hvor verdens land forsøker å få et regelverk som er mest mulig tilpasset egne økonomiske interesser. Når Norge slåss for norske interesser, USA for amerikanske interesser og EU slåss for sine medlemsland, da er det ikke sikkert sluttresultatet blir til det beste for de fattige landene – som har langt færre ressurser til å få fremmet sine saker.

For all del: Handel er et viktig virkemiddel i kampen mot fattigdom. Men da må handel være en del av en samlet utviklingsstrategi, og ikke et mål i seg selv. Økt handel kan være et gode, men det kan også føre til økende ulikhet og økende fattigdom, dersom premisene ikke er riktige. Og det at det selvsagt trengs internasjonale regler for handel, betyr ikke at alle regler er bra – bare fordi de er regler.

Steinar Alsos (* 1972).

Hovedfagsstudent i samfunnsgeografi, UiO. Styremedlem i Attac Norge, har WTO som arbeidsområde.

argument: kultur

Er tegneserier og tegnefilm uskyldig moro, eller kan det også bidra til nådeløs samfunnskritikk?

Antikk action i TV-serien Rome, s 15

Zadie Smiths On Beauty, s 16

Tyskerhat i norsk kunst, s 18-19

Flink bisk

Av Jan Grue

Jeg er ikke den første til å trekke parallellen mellom Rocky-stripen til Martin Kellerman og et annet 90-tallsfenomen som i bunn og grunn handlet om ingenting, Seinfeld. Det er ikke så rart, for likhetene dem imellom er ganske påtagelige. Når temaet ikke er "ingenting" er det livet i storbyen, sex, vennskap, sex, kaféliv, arbeidsløshet og sex. Dessuten kretser det i begge narrativer et sett med mer eller mindre eksentriske bifigurer rundt en vittig og sarkastisk hovedperson med halvveis kunstneriske ambisjoner. Hadde Spike Jonze vært gjesteregistrør på en Seinfeld-episode og fått lov til å sette dyrehoder på skuespillerne, ville det ikke vært mye som skilte dem.

I tillegg til innholdet finnes det en formmessig likhet mellom Seinfeld og Rocky, en likhet som blir synlig henholdsvis når man ser tidlige repriser av den første og leser den andre i antologiform. Schibsted-forlagenes samleutgivelse Rocky – The Big Payback er interessant ikke minst fordi den begynner før Kellerman har funnet formen, mens Rocky og de andre figurene har for små øyne, for lite hode og snakker for mye til kamera. Det er som å se Seinfeld mens George fremdeles har vanlig jobb og Kramer lavt hår. Man blir oppmerksom på et av de viktigste kjennetegnene både ved avisstriper og komiserier: De blir til mens man jobber med dem, og i motsetning til filmer og bøker kan man ikke lage innledningen til slutt.

I The Big Payback er utviklingen dramatisk. Ikke bare finner Kellerman formen på figurene sine, han blir flinkere til å utstyre dem med vill mimikk og stadig sykere sans for humor. Dette er skandinavisk misantropi fire ruter av gangen. Takket være oversetter Dag Gravem føles

handlingen helt hjemmehørende i Oslo. Det er ytterst sjelden jeg ikke får lyst til å lese originalutgaven av oversatte bøker og tegneserier, men jeg mangler inngående kjennskap til Stockholms uteliv – og da er en Rocky som drikker på Zoolounge, spiser på Texburger og spyr i Kirkeveien langt å foretrekke.

At referansene så lett lar seg overføre, skyldes nok delvis også at Rocky er nesten fullstendig apolitisk. Med et unntak for Knut Nærums Bloid er det sjelden skandinaviske seriestriper lykkes i å kombinere det samfunnskritiske og det genuint morsomme. Nemi er dessverre bare et eksempel blant mange. Med fire ruter som fast begrensning må man komprimere; satire krever som regel lengre handlingsforløp og større linjer for å slå an, morsom satire krever et helt spesielt talent. Det er til Kellermans ære at han bruker Rocky-stripen til å underholde, med hip-hop og Monty Python som sine viktigste popkulturelle referansekluder.

Og Seinfeld. For dem som husker intrigen rundt serien-i-serien, der Jerry og George prøvde å selge livshistoriene sine til NBC, finnes det en ekstra bonus: Rocky (som i likhet med Kellerman jobber som serietegner) kommenterer iblant stripene han jobber med. Et stykke ut i The Big Payback topper det seg når vi får gjengitt Rockys striper som sitt alter ego, Sloggy. Selvrefleksjon og tilløp til metafiksjon er sikre tegn på den apolitiske delen av 90-tallet, og når det gjøres så elegant og morsomt som hos Kellerman er det så man blir rent nostalgisk.

Jan Grue (* 1981).

Masterstudent lingvistikk, UiO, skriver oppgave om filmanmeldelser.

Rocky – The Big Payback av Martin Kellerman oversatt av Dag Gravem Schibstedforlagene, 2005

Antikk sverdkamp

Av Karl Kristian Rådal

Roma i republikkens siste dager var på ingen måte den vakre og hvite byen vi forestiller oss når vi ser dens gamle ruiner i dag. Det var en skitten by preget av med mange mennesker og sans for glorete farger.

Det nyeste bidraget til vår visuelle antikke arv, tv-serien ROME, er en fest for øyet. Handlingen er velkjent for historiestudenter og andre som har snust litt i antikken, det er Caesar og hans vei til makten som portretteres. Caesar spilles av Ciaran Hinds, som gjør en fantastisk rolle. Max Pirkis, fra *Master and Commander*, spiller en skremmende kynisk, attenårig Gaius Octavian. James Purfoy, tidligere i Royal Sheakspear Company, gjør en overbevisende kampglad kvinnebedårer som Marcus Antonius.

Selv om serien domineres av de store og mektige, flettes to bikarakterer finurlig inn i handlingen, og på mystisk vis er de alltid på rett sted til rett tid. Den brutale men lojale legionæren Titus Pullo (Ray Stevenson) og hans overordnede Lucius Vorenus (Kevin McKidd), er prakteksempler på romerske soldaters virtus; de har store betenkeligheter med Caesars maktbegjær. Sammen utgjør de en duo i klassisk "du liker ikke meg og jeg liker ikke deg, men sammen er vi dynamitt"-stil. De gir oss et innblikk i en vanlig romers hverdag med familieproblemer, guder som krever offer, og den maktesløse følelsen av å bli kastet rundt av generaler, senatorer og embetsmenn.

Sverd-og-sandaler er en av de klassiske sjangerne vi både elsker og hater. Dens merittliste er lang og viser til gamle storheter som *Ben Hur*, men også til flopper som *Hercules Against the Mongols*. Da vi trodde at sjangeren skulle gå av med pensjon, kom *The Gladiator*, *Troja* og *Alexander*. Barske krigere med morsomme hjelmer fikk en ny renessanse. I fjernsynets verden har temaet gode tradisjoner, for eksempel er BBCs *I, Claudius* et absolutt høydepunkt. BBC er igjen på banen, denne gang i samarbeid med amerikanske HBO.

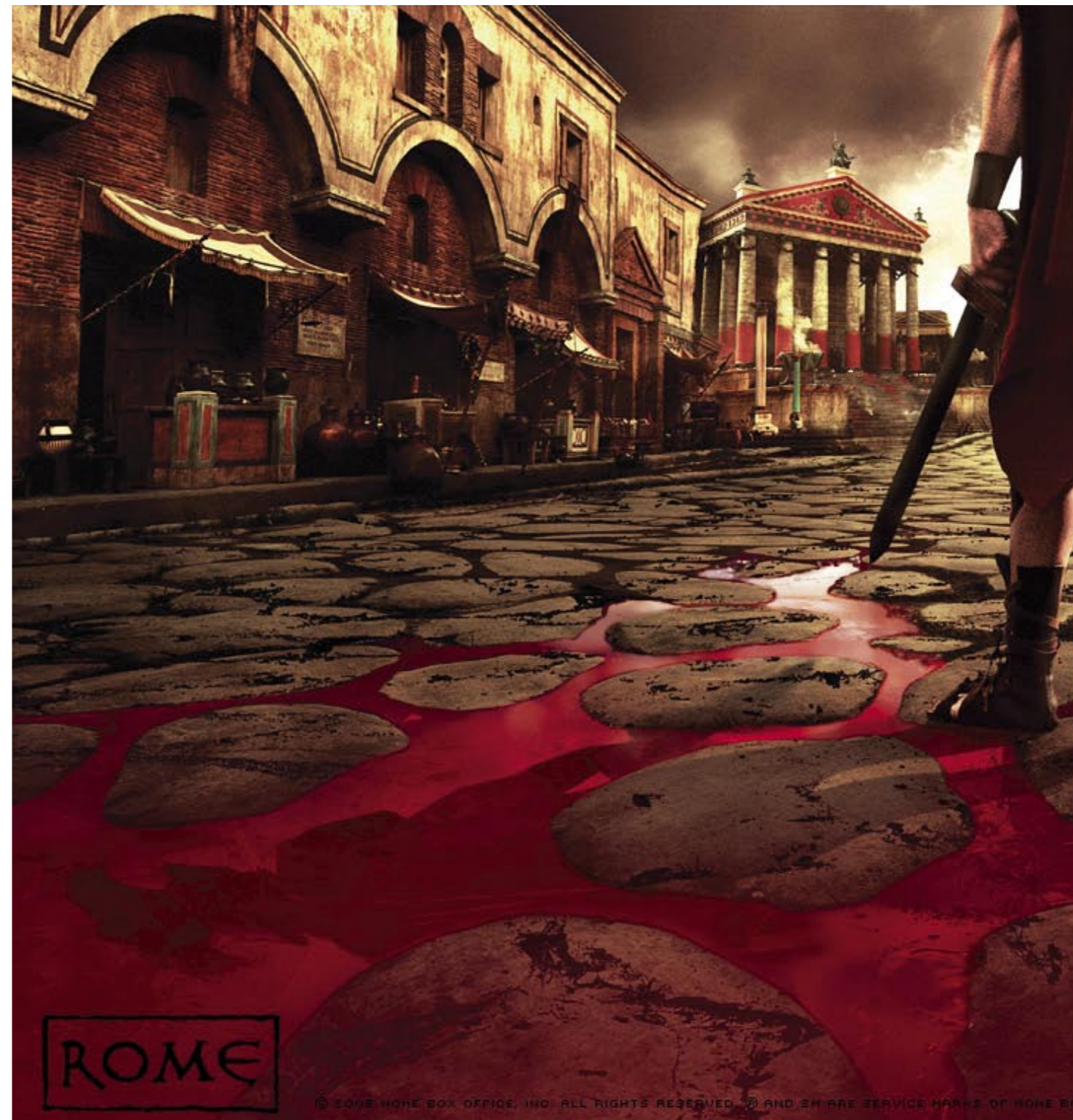
Skuespillerne er habile, men manusforfatterne har forenklet historien med skarp kniv. Enkelte karakterer blir plumpet presset inn i en stereotype der deres historiske rollemodeller blir platte i bytte med et mer strømlijeforment plot. Cicero (David Bamber) er et skrekkeeksempel. Den store oratoren og statsmann reduseres til en latterlig feig bifigur. Heldigvis spares de viktigste personene for forflatningen.

Foruten å ha en lekker og velklingende tittel, er det nok av elementer i serien for de som foretrekker sverd- og maktspill framfor historie basert på årstall og kildekritikk. 100 millioner dollar, over 4000 kostymer, og produsenter fra kjente og kjære serier som *Sopranos* og *Six Feet Under*; alt samlet i Cinecittà Studios, Italia, klare til å gjenopplive "the glory that was Rome". Serien er verdt den drøye timen det tar å se en episode og anbefales som et underholdende bidrag til historiepensum og til alle andre som liker sjangeren.

Karl Kristian Rådal (* 1986).

Bachelorstudent i antikke studier, UiO.

Rome. HBO, 2005

ROME

© 2005 HOME BOX OFFICE, INC. ALL RIGHTS RESERVED. ® AND TM ARE SERVICE MARKS OF HOME BOX OFFICE, INC.

Når vaierne synes

Av Ellinor Dalbye

”*It should be obvious from the first line that this novel is inspired by a love of E.M. Forster, to whom all my fiction is indebted, one way or the other.*”

Coveret til On Beauty

On Beauty er en ”coverversjon” av Forsters bok *Howard’s End*. Handlingen er flyttet fra London til Boston og fra 1910 til vår tid, karakterene har forskjellige navn, og de fleste er afroamerikanske eller karibiske istedenfor britiske. Men bortsett fra dette er det meste av handlingsforløpet parallelt.

Rembrandt og elskerinner

Howard Belsey er en mislykket britisk kunstprofessor ansatt på det fiktive amerikanske østkystuniversitetet Wellington. Han forsker på Rembrandt, som han egentlig hater, og er ute av stand til å fullføre boken han arbeider med. Kiki Belsey, kona hans, er selve bildet på Kvinnen: En god mor, en trofast hustru, sykepleier, frodig, omfangsrik, varm, omsorgsfull, kjærlig og Ekte. Hun anklager Howard for å intellektualisere seg vekk fra den ”virkelige verden”, og kontrasteres tydelig mot Howards første elskerinne Claire, som ikke bare er liten, tynn og hvit, men i tillegg poet og professor ved Wellington.

På motsatt side av det politiske og kulturelle spekteret finner vi familien Kipps. Monty Kipps er også Rembrandt professor og Howards nemesis. Carlene Kipps, kona, er en vagere skikkelse som raskt dør. Til familiens forferdelse testamenterer hun et verdifullt maleri til Kiki (i Forsters roman blir huset Howard’s End testamentert), men de løser konflikten ved å brenne testamentet (også i Forsters roman). Datteren Viktoria er billedskjønn og naiv og er først forlovet med Jerome, sønnen til Howard, men blir etter hvert Howards andre elskerinne.

Coveret til On Beauty

Zadie i speilet

I de fleste filmfanziner har man en egen del dedikert til å avsløre feil i filmen, øyeblikk der illusjonen som er filmens univers brytes og man for eksempel ser et kamera i et speil. Slike brudd er ikke nødvendigvis ødeleggende for filmen, men de er det for *On Beauty*. Jeg sier det med en gang: Zadie Smith, jeg ser deg i speilet. Hun nærer så stor beundring for Forster at i hennes ønske om å inkorporere *Howard’s End* i sin egen roman mister hun det kritiske blikk på om det faktisk tilfører romanen noe. Flere episoder er så umotiverte og malplasserte at de ikke har relevans for romanen. Zadie Smith vil alt for mye, og hun deler ut egenskaper og plasserer konflikter så karakterene til slutt virker usannsynlige og reduseres til sjablongaktige representanter. Som liten trodde du at Peter Pan kunne fly helt til du så vaierne i taket, og som leser av *On Beauty* tror du på romanen helt til du ser Smith stå bak teksten og dele ut personlighetstrekk til karakterer som blir flatere og flatere under vekten av dem.

Problemet er egentlig ikke de enkelte bestanddelene: Smith skriver jevnt over

godt og er en mester til å skape god og vittig dialog. Men i hennes forsøk på å skrive om skjønnhet, religion, familiedynamikk, raseidentitet, politisk konflikt og akademia på en gang ender hun opp med ikke skrive om noen av dem. Muligheter forblir uutviklet, og varslede konfrontasjoner glir forbi uten å bli dramatisert, eller ender opp som skuffende antiklimaks. Romanen mangler et sentrum, og bortsett fra at alle karakterene tilhører den samme familien er det ikke nok koherens i plotet til å holde det hele sammen. Det er skuffende lett å se hva Smith vil, men det er like lett å se at hun ikke får det til.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Ellinor Dalbye (* 1982).

Masterstudent litteratur.

Tunnelfyrer

Av Solveig Riiser Aase

Knutsen og Ludvigsen har moret flere generasjoner, og mennesker i alle aldersgrupper, med sin lekende stil og morsomme vers. Hvem har ikke danset foran speilet, ”dum og deilig, juba juba”? Men hva er det egentlig med disse to fyrene som alle elsker?

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Coveret til Knutsen og Ludvigsen

Knutsen og Ludvigsen

Knutsen og Ludvigsen har moret flere generasjoner, og mennesker i alle aldersgrupper, med

Hva har Brudeferden i Hardanger, Griegs a-moll konsert og Ibsens dramaer med Tyskland å gjøre? Tysk kulturliv hadde stor innflytelse på norske kunstnere på 1800-tallet, et bånd som i stor grad har blitt glemt.

Illustrasjon: Bjarne Henning Kvaale

Jeg sto og snakket men to jenter på en vinbar i Wien. Etter de vanlige høflighetsfrasene gikk konversasjonen over på hva vi bedrev, og jeg fortalte at jeg var i Europa på jakt etter norsk kunst, primært av Johan Nielszen, Otto Sinding og Adelsten Normann. Til min overraskelse hadde de hørt om Adelsten Normann, de visste til og med at det var han som brakte Munch til Berlin, hvor Munch fikk sitt gjennombrudd. Det hører med til historien at disse to jentene studerte fysikk, ikke akkurat det emne hvor kunnskap om kunsthistorie normalt florerer. I motsetning til disse to fysikerne vet de færreste norske kunsthistoriestudenter hvem Adelsten Normann er. Desverre er ikke han den eneste nordmann som er kjent i Tyskland og glemt i Norge. Hva med Olaf Gulbransson, en av Europas viktigste karikaturtegnere, som har et eget museum i München? Eller Christian Sinding, som i Tyskland regnes som Norges viktigste komponist sammen med Grieg? Hvorfor husker vi ikke dem?

I et brev til Johan Nielszen i 1886 skriver Fredrik Collet: *her er et Sandt Raseri mot all Tydsk*. Man skulle tro at dette utsagn ikke lenger er aktuelt, i disse dager går jo norske kunstnere tilsynelatende mann av huse for å reise til Berlin. Allikevel består dette sinnet mot den tyske kunst. I Nasjonalmuseet er kun tre tyske bilder satt opp som forbilder for norsk kunst, til sammenligning er det satt opp førti franske. Introduksjonskursene i kunsthistorie på Universitetet i Oslo fokuserer på fransk kunst fra romantikken til kubismen.

Denne antipatien mot Tyskland og det tyske oppsto da de norske malerne som hadde utdannet seg i Paris, kom hjem på begynnelsen av 1880 tallet. De var av den oppfatning at det som kom fra Tyskland ikke var "norsk". Denne generasjonen allierte seg med noen av Norges aller største helter: Fridtjof Nansen, Ernst Sars og Andreas Aubert. Jens Thiis, som senere skulle bli direktør for Nasjonalgalleriet, ble deres sterke støttespiller. Dagbladet støttet iherdig opp under Thiis' kamp mot den tyske påvirkningen. De gikk skånseløst frem. Kunstforeningene ble kuppet slik at "de franske" bestemte hva som ble stilt ut, og hvem som ble utestengt. I Nasjonalgalleriets innkjøp ble Adelsten Normann ignorert til 1995. Videre har museet kun funnet egne midler til å kjøpe 8 av 60 Gude-malerier – resten er gaver. Denne bevisste politikken som trenger bilder ut av det offentlige rom har samme resultat som George Orwells *memory hole* i boken 1984, nemlig at upassende historier fortrennes. Det å ta innover seg de tyske idealer ble sett på som et landssvik, og den tysk-inspirerte kunsten ble stemplet som en anti-nasjonal pervertering av maleriet.

I all anstendighet skal det sies at realismen, den stilart som denne generasjon malere var opptatt av, oppstod i Frankrike. Men allerede på slutten av 1860 tallet dukket den opp i en tysk variant, som blant annet ble forfektet av Carl Gussow, en maler som malte tyske motiver, bier, schnaps und feieren, på

fransk manér, og som startet den utmerkede Gussows maleskole for kvinner; og Hans Thoma som allerede i 1869 skildrer realistiske sommerstemninger. Den tyske varianten ligger nærmere den norske formen for realisme enn den franske. Carl Gussow inspirerte Christian Krohg, og Kitty Kiellands bilde En sommernatt minner ikke så rent lite om Hans Thomas Abenstimmung an der Nied.

Hvorfor gikk kunstnerne plutselig fra å være begeistret for Tyskland til å avsky landet? Erik Werenskiold setter oss kanskje på sporet i et intervju i forbindelse med sin 80-årsdag. Han postulerer at det ikke fantes noen gode tyske malere og at det eneste utbytte han hadde av å studere i Tyskland var god mat og billig øl. Dette stemmer dårlig overens med det han skrev til en venn rett etter han kom til München; da hevdet han at den tyske maler Hans Makart, en kjødelig historiemaler, var Europas største kolorist. Dermed er det nærliggende å tro at den anti-tyske holdningen i begynnelsen nærmest var PR for å fremstå som annerledes enn ens forgjengere.

PR alene forklarer ikke hvorfor antipatien mot Tyskland fortsatte i Norge frem til andre verdenskrig. Men ett er sikkert, den gjennomsyret alt, til og med vårt språk. Da man innførte samnorsk fikk barn høre at man ikke skulle bruke ord som innholdet an – be – het – else fordi det er tysk. For eksempel ble ligning gjort om fra lignelse og signing i kirken fra signelse. Paneuropeiske skrivemåter som theater og station ble oppgitt med samme begrunnelse. Norge skulle bygge seg opp som en egen nasjon og måtte således ha en egen nasjonalfølelse. Da var det tryggere å posisjonere seg nærme Frankrike enn Tyskland. Ingen som studerer fransk kultur vil finne på å si at norsk kultur er lik den franske, men ved et nærmere studium av tysk kultur, avdekker man at den ikke er langt unna det vi ser på som typisk norsk. For å ta noen eksempler: Brudeferden i Hardanger, Griegs a-moll konsert og Ibsens dramaer. Alt er skrevet i Tyskland. Grieg kunne ikke skrevet sin a-moll konsert uten å ha hørt Schumanns klaverkonsert, ei heller kunne Ibsen skrevet sine dramaer uten å ha lest den glemte tyske romanforfatter Paul Heisse. Ja, når man er i det retoriske hjørnet kan man stille spørsmål ved om noen ville verdsett de "norske" folkeeventyrene hvis ikke brødrene Grimm hadde gitt oss de tyske. J.C. Dahl, som vi sier grunnla det norske maleri, har sluppet unna tyskerhatet fordi han "grunnla" det norske maleri. Allikevel er det påfallende at det henger flere bilder av den tyske maler I.C. Dahl (det tyske navn for J.C. Dahl) på Alte Nationalgalerie i Berlin enn det gjør av den norske J.C. Dahl på Nasjonalmuseet for kunst.

Arven fra fortiden lever fortsatt med oss. Tyskland forbindes gjerne med massearbeidsløshet, industri og orden – ikke med kjente og kjære symboler slik som ribbe på julaften, juletre, turer i fjellet, å reise "heim at" og ferskt brød med skinke. Visste du forresten at: Der Norweger Olaf Gulbransson (1873-1958)

erlangte als Karikaturist der legendären Münchner Satire-Zeitung Simplicissimus internationalen Ruhm. Er wurde zu einer der scharfsichtigsten Porträisten seiner Zeit. 1929 ließ er sich in Tegernsee nieder. Hier schuf er ein Werk von menschlicher und künstlerischer Größe, das zu den Höhepunkten der europäischen Zeichenkunst im 20. Jahrhundert gehört? Det gjør de fleste Münchere.

Nicolai Strøm-Olsen (* 1982).
Masterstudent kunsthistorie, skriver oppgave om norske kunstnere i Karlsruhe.

argument: vitenskap

Mens vi venter på døden

Hvordan kan mennesker bli smittet av et fugleinfluensavirus?

Det er to måter dette kan skje på: Den første betegnes adaptiv mutasjon. I denne prosessen muterer virusets arvemateriale gradvis, og kan på denne måten oppnå egenskaper som gjør at det kan smitte mennesker imellom. Den andre måten går under betegnelsen reassortering. To ulike influensavirus som på samme tid er i samme organisme, for eksempel menneske eller gris, kan utveksle sitt respektive arvemateriale seg imellom. Dette blir særlig alvorlig for mennesker dersom det gjelder et influensavirus av type B og et influensavirus av type A: Et fugleinfluensavirus – type A – vil nemlig på denne måten kunne erverve de egenskaper som gjør type B-virus smittomt for mennesker, samtidig som det bevarer sine opprinnelige egenskaper.

Hva skiller fugleinfluensa fra "vanlig" influensa?

Influensa deles inn i tre undergrupper; A, B og C. Når vi blir slitne, får feber, sår hals og ømme muskler skyldes det stort sett smitte fra influensatype B. Influensatype A har tradisjonelt smittet fugl og gris, men er også kjent for å krysse artsbarrierer. Den er også kjent for å gi mer alvorlige symptomer enn de andre formene for influensa.

Når det er sagt, er det samtidig viktig å presisere at smitte av influensatype A ikke nødvendigvis vil forårsake sykdom. Det finnes nemlig en rekke kjente varianter av viruset, klassifisert etter overflateproteiner kroppens forsvarsmekanismer bruker for å gjenkjenne influenstyper den har bekjempet tidligere. Når en variant av viruset har sirkulert i befolkningen en tid, vil store deler av befolkningen ikke lenger bli syke fordi kroppens forsvar gjenkjenner og bekjemper viruset på et tidlig tidspunkt.

Tenk deg jorden som et eple. Fjell og daler, fra Marianergropa til Mount Everest, er bare små bulker og rifter i skallet på dette eplet. Dette skallet flyter oppå 6000 kilometer med flytende lava, lava som ikke ligger i ro, men som jager rundt i et (geologisk) rasende tempo. Planetens indre liv er ansvarlig for å skape biologisk liv på jorden, men kanskje er det ansvarlig for å utrydde det også?

Av og til kan enorme mengder lava strømme inn gjennom platene som jordskorpen består av. Trenger lavaen gjennom til overflaten, får vi vulkaner. Men hvis lavaen støter på områder som er fulle av vann, skjer noe ganske annet. Vannet i steinen fordampes øyeblikkelig i kontakt med kokende stein på over 1200 grader. Siden dampen ikke har noe sted å flykte, blir det som en enorm trykkoker nede i jordskorpen. Trykket blir så høyt at steinen rundt begynner å sprekke. Ved rette betingelser kan en 'vent' dannes, en ventil som sprenger seg vei helt til overflaten hvor gassen kan slippe ut. Kratrene kan bli mange kilometer store, og fenomenet kan ha hatt en enorm betydning for livet på jorden.

Fenomenet har vært kjent lenge, men i 1992 oppdaget forskere ved UiO at det fantes vent-liknende systemer dypt under havbunnen i Nordsjøen, i Vøring-bassenget. Disse ble oppdaget på seismiske bilder i forbindelse med oljeleting. Siden den gang har det vært forsket på området, og for UiOs del skjøt arbeidet fart da en gruppe på fysikk og geologi fikk tildelt status som Senter for Fremragende Forskning, døpt til Physics

of Geological Processes (PGP). Et av PGPs hovedprosjekter ble nettopp lavainntrengning og vents, og fenomenet studeres i dag intensivt av gruppen.

I dag vet vi at vents finnes over hele verden, vi vet mye om hvordan og når de dannes, og vi vet at det finnes forskjellige typer av dem. Men det er fremdeles mye vi ikke vet, som vi bare har teorier om, og som derfor må undersøkes. Blant annet har vi nylig fremmet en teori om at vents kan ha hatt en ekstremt negativ miljøeffekt, beskrevet i Nature (3/6-04). Vanndampen som sprenger seg gjennom steinen kan nemlig medfølges av store mengder gasser, for eksempel miljøgassene karbondioksid og metan. Det kan ha vært så store mengder at det var som om man skulle brenne hele verdens reserver av fossilt brensel på en gang! Dette kan ha ført til global oppvarming og massiv utryddelse av liv på jorden. Vi ser at tidspunktene for store masseutryddelser korresponderer med tidene der det har oppstått vents. For eksempel døde 70 % av livet på jorda ut for 250 millioner år siden, i en periode da det var enorm vulkansk aktivitet i Sibir knyttet blant annet til vents. Dette er en omstridt teori, og

vi prøver nå å få støtte til å bore en forskningborebrønn for å finne bevis for teorien. Masseutryddelser i tidligere tider er antakelig en forutsetning for menneskets eksistens, så på sett og vis kan man si at ventsene muligens skapte oss.

I tillegg til at feltet er spennende som geologisk- og miljøfenomen, har det implikasjoner for olje og gass. Når ventsene først er formet, kan man få såkalt sekundær strøm av olje og gass gjennom strukturene som er dannet. Dette gjør at petroleumsindustrien er mer enn villig til å samarbeide med forskere på dette området, noe som gjør at vi har litt bredere rammer enn andre bransjer.

Forskningen på vents foregår over mange disipliner. Geologer jobber i feltet; karakteriserer og katalogiserer vents som ligger oppe i dagen i Sør-Afrika, eller analyserer seismiske bilder fra Nordsjøen. Eksperimentalfysikere jobber på laboratoriet og prøver å gjenskape vents i en mer familievennlig størrelse. Teoretiske fysikere jobber med å lage modeller med penn, papir og tunge datasimuleringer. Det finnes også biologer som forsker på interaksjoner mellom geofysikken og levende organismer, samt

kunstnere som tar for seg mer estetiske aspekter ved fagfeltet. Vi samarbeider også med forskere fra andre institusjoner over hele verden, men kan antakelig si at UiO er de fremste på dette feltet.

Vi begynner å forstå hvorfor, og ikke minst hvordan, vents blir til. Når vi virkelig forstår dette, kan vi begynne å svare på om de virkelig utryddet liv i fortiden. Og om de kan gjøre det igjen i fremtiden.

Filip Ferris Nicolaisen (* 1979).

PhD-student i Fysikk,

Physics of Geological Processes, UiO.

